

מתוך סדרת הספרים "לב המועדים"

עלון לב המועדים

הלכות והליכות בימי חודש ניסן

גיליון עה

יום זה יו"ט ולכן אין אומרים בו תחנון (חת"ס או"ח תכט א). והמילה היתה חשובה לקב"ה יותר מכל הקרבנות (פרדס יוסף).

טעם אחר: לפי שקרבן נשיא האחרון נשיא שבט נפתלי אחריו בן עינן היה ביום י"ב בניסן וכיון שקרבנותיו היו שלמים ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחר הרי שסיום זמן אכילת בשר הקרבן היה ביום י"ג בניסן ולכן גם הוא נחשב כחג (חת"ס שם).

טעם אחר: אין אומרים תחנון ב"ג ניסן משום שהוא בן ימים חשובים, י"ב בניסן יום הקרבת קרבן נשיא האחרון וי"ד בניסן הוא ערב פסח ודי בזה בכדי להחשיב גם אותו כחג (דרישה תכט אות רג).

טעם אחר: כיון שהקריבו י"ב נשיאים קרבנות, ולא יתכן י"ב ימים בלא שבת בינתיים ועלינו לעשות זכר לחגם של הנשיאים ב"ב ימי חול ולכן יום י"ג בניסן נכלל בימים שאין אומרים בהם תחנון זכר לחגם של הנשיאים (בעל הקנה תכט אות לו).

טעם אחר: י"ב ימים ראשונים היו כנגד י"ב שבטים ובהם לא נמנה אהרן הכהן [משבט לוי] ושבט לוי היה יומו ביום י"ג בהדלקת הנרות הרי י"ג ימים כולם קדושים (ש"ח אות קסה).

הטעם שאין אומרים תחנון אחר הפסח: כיון שרוב החודש בקדושה לפיכך עושים כולו קודש (מג"א תכט ב, לבוש שם א, משנ"ב שם ס"ק ז). טעם אחר: כיון שלעתיד לבוא יהיה חינוך בית המקדש כל ז' ימים שאחר הפסח (עיין מסכת סופרים כא ה"א) דיבנה ביו"ט ואין מערבין שמחה בשמחה (חת"ס תכט). יש שביארו בלשון אחר שיש לנו לעשות סימן שאנו מאמינים ומצפים ושמחים לקראת ביאת הזמן ההוא והמיקל בו חוששים שאינו מצפה או אינו שמח.

א"ל ארך: אומרים "א"ל ארך אפים" בשני וחמישי בחוצאת ספר התורה לקריאת התורה, מלבד ערב פסח כשיוצא בימים אלו (מהרי"ל הלכות חודש ניסן), והטעם: כיון שאא"א ולמנצח דינם שווים וכיון שאומרים למנצח אומרים גם אא"א (עיין רמ"א קלא ומשנ"ב שם ס"ק לה).

יהי רצון: אין אומרים ה"יהי רצון" בשני וחמישי שאחר קריאת התורה (שו"ע משנ"ב תכט ח, ס"ק ח), והטעם: משום שהיו בתחינה (לבוש ב).

למנצח (תהלים כ): בני אשכנז אומרים "למנצח יענך ה'" מלבד ערב פסח שאין אומרים (רמ"א תכט ב).

חודש ניסן הוא מלך מפני חג המצות שבו וכל חודש שהוא מלך ראש חודש שלו רק יום אחד (מהרי"ל הלכות ר"ח ניסן), רמז לדבר: מהפסוק (שמות ב יב) "החודש הזה לכם" לכם אותיות מלך (מהר"א מירנש ניסן).

החודש הזה לכם ראש חודשים, הטעם שנבחר חודש זה לראש חודשים מפני שהמצרים עבדו למלה שהוא ראש המזלות באפודת העגולה ומזל מלה משמש בחודש ניסן ולכן נבחר ראשון לחודשי השנה לומר כי אין ממשות במזלות וה' הוא האלקים בשמים ממעל וישראל הם עם סגולה (ערוה"ש תכט ב).

שמות החודש

חודש ניסן: ניסן מלשון ניסים דהיינו שבחודש הזה נעשה ניסים לישראל, מכת בכורות, יציאת מצרים ועוד ובניסן ניגאלו ובניסן עתידים ליגאל (מדרש לקח טוב בא יב ב, רש"י ברכות נ, א ד"ה ניסן).

חודש ניסן נקרא גם חודש האביב (שמות יג ד, ר"ה ז, א), והטעם: לפי שאביב אותיות אב י"ב דהינו שהוא אב לכל החודשים והם ניזונים ונשפעים ממנו כאב המשפיע על בניו (ספר דעת משה עניני חודש ניסן, ספר פתח דביר רכו, ספר גדל מחנה אפרים פרשת בא ד"ה החודש הזה). וז"ל רבינו בחיי (שמות יג ד) חג הפסח בזמן אביב שהוא זמן קציר שעורים שהרי קנה השיבולות נקרא אביב וכמו שכתוב והאביב גבעול וזהו מלשון אב כי הוא המוליד גרגרי החיטה וניסן נקרא אביב לפי שהוא אב ל"ב חדשים.

תחנון - נפילת אפים

אין נופלים על פניהם בכל חודש ניסן (טושו"ע תכט ב), הטעם בתחילת החודש לפי שבראש חודש ניסן הוקם המזבח (שמות מ יז) וי"ב נשיאים הקריבו קרבנות י"ב ימים כל יום אחד (במדבר ז יא) וכל אחד עשה יו"ט ביומו (טור תכט בשם מסכת סופרים פרק כא הלכה ב),

הטעם שאין אומרים תחנון ב"ג ניסן: יום י"ג הוא כעין איסור חג לפי ש"ב נשיאים הקריבו את קרבנם ב"ב הימים הראשונים (מהרי"ל קסב).

טעם אחר: לפי שיום זה נימול אברהם, מנין לפי שהמלאכים הפכו את סדום במ"ז ניסן ולפי זה המלאכים היו אצל אברהם במ"ז ניסן ואז הוא היה ביום השליש למילתו נמצא שנימול ביום י"ג ניסן וראוי לעשות

מנהג בני ספרד: שלא לומר למנצה, והטעם: לפי שמוזכר בו יום צרה ואין להזכיר יום צרה בימי ניסן שהם ימי גאולה ושמחה לישראל (שיורי כנסת הגדולה תכט בהג"ה אות ט) וכלל הוא שכל יום שאין אומרים בו תחנון אין אומרים בו גם למנצה (שיורי כנסת הגדולה קלא הגה"ט אות ג).

אב הרחמים: בשבת במוסף אין אומרים "אב הרחמים" מלבד שביעי של פסח שמזכירים בו נשמות [יזכור] שכן אומרים "אב הרחמים", ושבת מברכים של חודש אייר כיון שהוא מימי הספירה (מבית לוי חודש ניסן).

צדקתך צדק: אין אומרים במנחה בשבת לפני עלינו לשבח "צדקתך צדק" כל חודש ניסן (שו"ע תכט ב). והטעם: לפי שדינו כתחנון וכל יום שאילו היה חול לא אומרים בו תחנון הוא הדין שאין אומרים צדקתך צדק.

הזכרת נשמות וציצוק הדין: אין מזכירים נשמות וציצוק הדין, והטעם: משום שציצוק הדין וצדקתך שווים הם (משנ"ב תכט ס"ק ח).

הספד: אין מספידים לאדם שנפטר בניסן, הו"ן מחכם בפניו וגם בזה יקצרו, כמו כן אין לשמוע הספד מוקלט (שו"ע תכט ב). והטעם בלעיל מפני שכולו קודש.

במנהגי חודש ניסן

ללכת לבית החיים: יש שנהגו שלא לילך לבית הקברות בחודש ניסן (תשובות והנהגות ח"ב ס"ה). והטעם: לפי שחודש ניסן כולו קודש (קב הישר פרק פח) [כיון שאין אומרים ברובו תחנון עשו אותו בקדוש כולו]. טעם אחר: לפי חוששים שמא יבוא לומר צידוק הדין (אורחות רבינו ח"ה עמוד שה).

ויש כתבו שאפשר ללכת, והטעם: לפי שרק בשבת ויו"ט וחול המועד אין חולכים משום שאין תועלת בכך כיון שאין הנפש נמצאת בימים אלו על הקבר אבל בחודש ניסן חולכים (אורחות רבינו שם תשובות והנהגות שם, קוב"ן מבית לוי חודש ניסן ומוסיף ובלבד שלא יספידו).

קריאה של הנשיאים

"וטוב לקרוא בכל יום הנשיא שלו וביום י"ג פרשת בהעלותך עד כן עשה את המנורה" (משנ"ב תכט ס"ק ח).

יש נוהגים לקרא מר"ח ניסן מפרשת קרבנות הנשיאים בכל יום קרבן נשיא אחר (משנ"ב שם) והטעם: משום שבאחד בניסן הוקם המשכן (שמות מ יז) ומאותו יום ואילך הקריבו י"ב נשיאים קרבנם לחנוכתו (במדבר ז יא) ובקריאת הפרשה הוא מעורר קדושת היום (של"ה ריש מסכת פסחים פרק גר מצוה אות ז).

קריאה מס"ת או מחומש

יש שנהגו לקרוא את קריאת הנשיאים מתוך ספר תורה ולא חיששו משום טלטול שלא לצורך (ליקוטי מהרי"ח שהביא שראה שני גדולי הדור שנהגו להוציא מרן הגה"ק מו"ה חיים האלברשטאר מצאנו, והאדמו"ר הגה"ק מו"ה יקותיאל יהודה לייב זיע"א).

ויש שכתבו שאין להוציא ס"ת, והטעם: על פי הירושלמי שכתב שאין לקרוא בס"ת בלא ברכה משום זילותא דס"ת (ספר פאת השולחן סימן ג בבית ישראל סימן ס"ק לו).

ביום שיש קריאת התורה יש אומרים שיש לקרוא אחר הקריאה גוללים וקוראים קריאת הנשיאים, והטעם: כיום שהס"ת נמצא על הבימה ומוכן לקריאה יש בזה משום אין מעברין על המצות (שו"ת הר צבי א' ס' סט). ויש שאמרו לקרוא אחר הקריאה ככל יום, והטעם: דאין ראוי שימתינו הציבור עד יגללו הספר לקריאת הנשיאים (שו"ת מנחת יצחק ח"ב קט), טעם אחר: כדי שלא יבאו לחושב שגם קריאת הנשיאים היא חיוב ולכן קוראים ככל יום בסיום התפילה (שו"ת להרות נתן ח"י סימן מה אות ה).

אכילת מצה

מעיקר הדין אסור לאכול מצה בערב פסח, והטעם: כדי שיאכל מצה לתאבון, טעם אחר: משום שקרבן פסח אסור באכילה בערב פסח ומצה הוקשה לקרבן פסח.

יש שנהגו שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן (באר היטב תעא ה משנ"ב תעא ס"ק יב), והטעם: כדי שיאכלו מצה בתאבון, ויש שהוסיפו שאין לאכול ל' יום קודם הפסח (אנר"מ ח"א קנה).

מצות חמץ יש שכתבו לאסור אכילת אף מצות חמץ [לנוהגים להחמיר מראש חודש] כיון שטעמם שווה למצה כשירה (מקרא קודש פסח ח"ב ס' כה). טעם אחר: מפני שמר"ח מתחילים לזוהר ולהכין צרכי הבית לפסח (אנר"מ או"ח ח"א קנה).

יש שכתבו: שמותר לאכול מצות חמץ עד ערב פסח, והטעם: לפי שהמנהג שלא לאכול מצה מר"ח אינו אפילו בנגדר מנהג, לכן במצות חמץ אין צריך להחמיר (הגר"ש"א הגדש"פ ואף שהתיר הקפיד לעצמו שלא לאוכל אפילו מצות חמץ מראש חודש (שם הנהגות)).

קטנים באכילת מצה:
אין צריך למנוע מקטנים מלאכול מצות כשרות לפסח מר"ח וגם גדול אם יש לו צורך לאכול מצה כגון לחם משנה וכדומה יש להתיר (הגר"ש"א הגדה של פסח).

מצה מטוגנת מותר לאכול מצה מטוגנת ומצה ברייט וכן עוגות מקמח ומצה כשרה לפסח עד ערב

ניתן להשיג
הגדה של פסח "לב המועדים"
בבתי הכנסת ובבית המחבר
בעלי התוספות 6 אלעד 052-7668608

פסח, והטעם: משום דעל זה ליכא מנהג (הגר"ש"א הגדה של פסח).